

HAL
open science

Značaj autobiografskih toposa u “ Djetinjstvu ” Natali Sarot

Milica Mijatovic

► **To cite this version:**

Milica Mijatovic. Značaj autobiografskih toposa u “ Djetinjstvu ” Natali Sarot. Revue du CEES : Centre Européen d’Etudes Slaves, 2015, Langue, Lettres, Mémoire. Littérature et mémoire, 5. hal-03342305

HAL Id: hal-03342305

<https://hal.science/hal-03342305>

Submitted on 22 Nov 2021

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L’archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d’enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

Značaj autobiografskih toposa u « Djetinjstvu » Natali Sarot

L'importance des topos autobiographiques dans « Enfance » de Nathalie Sarraute

Par Milica Mijatovic

Publication en ligne le 14 septembre 2015

Résumé

Lorsque certains écrivains décident d'écrire leurs autobiographies, il leur est presque impossible de contourner certains sujets concernant leurs enfances et leurs jeunesse. Ces sujets sont appelés par les critiques les topos autobiographiques. L'objectif de cet article est d'isoler ce type de topos dans l'autobiographie de Nathalie Sarraute, *Enfance*, et d'analyser à quel point ils sont porteurs de messages et de significations autres que le simple témoignage intime de leur auteur. Le prisme spécifique adopté par Sarraute dans la description des lieux, des personnes et des événements qui ont marqué son enfance nous incite à considérer cette œuvre non seulement comme une œuvre littéraire mais aussi psychologique. En explorant les tropismes l'auteure s'arrête sur la période où ils sont peut-être le plus présents mais en même temps le moins occultés et cette fois-ci elle les explore sur elle-même. Restant fidèle à son point de vue adopté, Sarraute essaie de reconnaître les moments où un enfant devient conscient du pouvoir des mots et du contexte dans lequel ils sont prononcés. La symbiose des tropismes autobiographiques et d'un témoignage intime dans *Enfance* présente une expérimentation très réussie dans le champ de l'écriture intime qui dépasse largement la notion d'autobiographie conventionnelle.

Mots-Clés

Nathalie Sarraute, autobiographie, enfance, topos autobiographiques, développement de la conscience.

Table des matières

Uvod

1. Pojedini autobiografski toposi

2. Zaključak

Texte intégral

Uvod

Iako poznata mnogo ranije, može se reći da tek u dvadesetom vijeku autobiografija dobija svoje ravnopravno mjesto među ostalim književnim rodovima. Od svojih početaka imala je svoju publiku, ali u dvadesetom vijeku dobija i svoju teoriju i svoju kritiku. Još u osamnaestom vijeku, Ruso sa svojim Ispovijestima prvi uvodi određene protokole, od kojih je jedan istovijetnost autora, odnosno imena sa korica knjige, naratora i glavne ličnosti, a da pritom nije bio niti važna istorijska ličnost niti svešteno lice, niti je pisao o velikim istorijskim prevratima svog vremena, već samo o svojim ličnim, malim i naizgled beznačajnim, „olujama u čaši vode”. On se smatra začetnikom ovog roda i svojevrsnim modelom u odnosu na koji se postavljaju sve buduće autobiografije.

U dvadesetom vijeku relativno je malo pisaca koji su se oduprijeli opštoj tendenciji pisanja direktno o sebi. Budući da vjerodostojnost koju bi autobiografija trebalo da podrazumijeva nosi sa sobom i dozu senzacionalizma, ovaj rod je često zloupotrebljavan i publiku je navikao da u autobiografiji dobije servirano piščevo tumačenje sebe samog i često i svojih neautobiografskih djela. Ono što čini osnovnu originalnost Djetinjstva Natali Sarot, njene zvanično priznate autobiografije, jeste odbijanje takvog povlađivanja nerijetko neukusno radoznoj publici.

U ovom radu analiziraćemo u kojoj mjeri je i na koji način Sarot uspjela da izbjegne zamku upadanja u kliše, takozvane autobiografske topose, tipične za autobiografska djela. Najčešći autobiografski toposi su: počinjanje danom rođenja, opis roditelja koji je rijetko realan, opis drugih članova porodice, braće, sestara i ostalih, opis rodne kuće, omiljenih igara i igračkica, prvih strahova, prve tuge, prvog susreta sa smrću, prvih “sitnih nedjela”, prve ljubavi, uspomena iz škole, prvih susreta sa društvenim odrednicama kao što su religija i nacija i konačno prvim naznakama kasnijeg zanimanja i interesovanja. Prije nego što se posvetimo analizi pojedinačnih toposa, neophodno je da se osvrnemo na samu ideju i formu Djetinjstva Natali Sarot.

Sama Sarot odbija da kategoriše svoje djelo kao autobiografiju. Po njenom mišljenju [1], koje se oslanja na tradicionalno shvatanje ispovijesti, da bi se dosegla istina trebalo bi sve reći, a zbog brojnosti događaja i osjećaja tokom ljudskog života, nemoguće ih je sve iznijeti, i samim tim, nemoguće je napisati vjerodostojnu autobiografiju. Zato se ona vezuje za jedan relativno kratak, ali izuzetno značajan period svog života – za djetinjstvo – i poziva se na težnju ka opštem:

Željela sam da opišem dijete, više nego djevojčicu [2].

Djetinjstvo se i otvara riječima:

Zaista ćeš to da uradiš? Da pišeš o svojim sjećanjima iz djetinjstva [3].

Isto tako su se čudili i poklonici nekonvencionalnog književnog opusa Natali Sarot, iznenađeni što se, nakon decenija rušenja svih književnih pravila i očekivanja, upušta u tako „malograđanski” poduhvat poput opisa sjećanja iz djetinjstva. Ako se posmatra samo to, osuda može izgledati opravdana. Ali kad se djelo čita bez te predrasude, na kraju se može samo zaključiti da je kombinacija njene svojevrsne samoskovane književne prizme, tropizama, i tematike odrastanja dalo izvanredan rezultat i da je ona, istovremeno poigravajući se sa formom, vrlo vješto uspjela da uhvati neuhvatljivo i vidi kroz izmaglicu polusvjesnih treptaja djeteta. Iako se radi o ličnom iskustvu, naglasak je na prelazu koji se u jednom periodu dešava kod svakog čovjeka – rađanje svijesti, koje se očituje preko vezivanja stvari i osjećanja za riječi.

Pored praćenja tropizama, što je prepoznatljiva i tematska i metodološka odlika djela Natali Sarot, Djetinjstvo nudi još i jednu formalnu originalnost – korištenje dijaloške forme. Sarot je pored očekivane naratorke, uvela i lik njene dvojnice, svojevrsne naratorkine kritičarke i savjesti. S tom formalnom novinom pratimo naratorkin unutrašnji dijalog dok se trudi da prenese svoja sjećanja iz djetinjstva i posmatramo je dok istražuje tropizme na samoj sebi, i to dvostruko, na sebi-djetetu i na sebi-autobiografu. Sarot, svjesna zamki

autobiografije, dvojnici uvodi upravo kako bi zahtijevala potpunu objektivnost, kako bi prinudila naratorku da svaki svoj stav preispita i da uložiti dodatni napor da što potpunije ponovo proživi različite događaje iz svog djetinjstva. I sama u jednom razgovoru kaže:

Kada želimo da govorimo o nama samima, o našim osjećanjima, našem životu, to je toliko pojednostavljeno da čim se izgovori izgleda lažno. [...] Tako završimo stvarajući nešto lažno da bismo pružili sliku sebe. To sam pokušala da izbjegnem. Pišući Djetinjstvo željela sam da izvučem slike iz neke vrste vate u koju su se povukle [4].

1. Pojedini autobiografski topisi

U ovom poglavlju posvetićemo se analizi pojedinih autobiografskih topisa u Djetinjstvu Natali Sarot.

Većina tradicionalnih autobiografija počinju navođenjem konkretnih činjenica vezanih za rođenje autora i opisom roditelja, dok se način na koji Natali Sarot otvara Djetinjstvo smatra jednim od najoriginalnijih u historiji autobiografije. Ona na prvim stranicama opisuje rođenje odluke da sabere svoje uspomene iz djetinjstva u knjigu i takođe odmah uvodi već pomenuti, veoma originalan lik naratorke dvojnice koja preispituje i traži razloge naratorke odluke.

Sarot se ni u jednom trenutku ne vraća na sam dan svog rođenja, ali stalno teži da dosegne što dublje u svoja autentična sjećanja i utiske. Iz toga možemo zaključiti da ona ne daje značaj rođenju tijela, ali da ulaže velik trud da prepozna prve znakove rođenja svijesti. Ona ne teži hronološkom povezivanju opisanih događaja, tako da se veoma često stiče utisak da se Djetinjstvo može čitati i kao niz odvojenih priča, crtica. Posljedica toga su praznine između priča, odnosno periodi koji su nestali iz njenog sjećanja, najvjerojatnije zauvijek pokriveni „vatom“ koja se zgusnula kroz godine i koja im zatvara pristup. Sarot odbija da popunjava te praznine činjenicama za koje nije potpuno sigurna da predstavljaju njena autentična sjećanja.

Nakon dijaloškog uvoda naratorke i dvojnice, iznenadno smo vraćeni u jednu epizodu iz prošlosti koja prikazuje možda i prvu svjesnu neposlušnost male Nataše Černiak, koja će postati Natali Sarot, zasijecanje štofa na fotelji u nekom švajcarskom hotelu u kojem je boravila sa ocem kad je bila djevojčica. Kao prvo, mala Nataša simbolično odbija da poslušati dadilju koja joj govori da to ne čini i time iskazuje slobodu sopstvene volje i odlučnost da sprovede svoju ideju u djelo, i kao drugo, izvršava sam čin zasijecanja koji simboliše probijanje svojevrsne zaštitne opne koja nam brani da upoznamo ono što je

ispod, skriveno, i da ga na neki način oslobodimo, učinimo vidljivim, i samim tim, i postojećim.

Odlukom da piše od svojim sjećanjima iz djetinjstva, Natali Sarot je, kao što je nekada mala Nataša Černiak zasjekla površinu da otkrije nepoznato, počela da oslobađa skrivenu, dugo potiskivanu i skoro zaboravljenu sadržinu svoje daleke prošlosti.

Nakon što smo pokazali način na koji Sarot izbjegava prvi čest autobiografski topos, posvetićemo se analizi autobiografskog toposa koji se odnosi na opis roditelja [5].

Prva pominjanja majke, koja kroz čitav roman ostaje bezimena, pružaju nam sliku autoritativne majke i poslušnog djeteta. Ali ono što opis odnosa male Nataše s njenom majkom čini naročito vrijednim i uvjerljivim jeste njeno umijeće da, u nastavku, prikaže taj odnos u svom razvoju, u stalnom pokretu i tako uhvati svu njegovu dramatiku i dinamiku.

Majka se poziva na samu činjenicu da je majka, neprikosnovena i svemoćna pred djetetom, a dijete prihvata da poštuje taj svojevrsni kult bića koje je najodgovornije za njegovo postojanje. Nakon nekoliko opisanih, naizgled ne naročito značajnih događaja između majke i kćerke, formira se slika majke koja donekle i zloupotrebljava svoju moć nad djetetom, naređuje mu, olako daje objašnjenja da bi izbjegla komplikovaniji odgovor, bez razmišljanja izriče uvrijedljive riječi, nekad čak i laži, ne posvećuje mu dovoljno pažnje i ne prihvata dijete kao dio svoje nove porodice. Ukratko, majka pihvata prava koja podrazumijeva status majke, ali ne i obaveze. Već bismo mogli pomisliti da je Natali Sarot podlegla klišeju svojevrsne osvete ostavljenog djeteta, no tada započinje da nam opisuje nastavak ovog odnosa i Natašu u kojoj počinje da se budi buntovnik i sopstvena kritička svijest. Buđenje se očituje kroz "ideje" koje "napadaju" Natašu i kojima ona nesvjesno narušava kult savršene majke. Taj naivni vid pobune isprva zbunjuje i samu djevojčicu, osjeća se krivom zbog ružnih misli o majci, a opet nemoćnom da ih suzbije. Nakon nekoliko majčinih odbijanja, vremena tuge zbog odbačenosti, čije trajanje Natali Sarot ne navodi tačno, i nade da će je majka ponovo prihvatiti, u ključnom trenutku odluke Nataša postupa sigurno i zrelo – napokon se miri sa majčnim odbijanjem i odlučuje da ostane da živi kod oca.

Nakon te odluke, u svim susretima majke i kćerke uloge kao da su zamijenjene – majka je ugrožena i teško se miri sa odbijanjem, ali kćerka se pokazuje iznenađujuću zrelost i čak nalazi razumijevanje za majčino stanje. Nakon određenog vremena (koje Natali Sarot ponovo ne precizira tačno, ali radi se o nizu godina), kada majka prihvata činjenicu da joj je kći odrasla i zrela, njihov odnos se uravnotežava i napokon su mogle da provode prijatne zajedničke trenutke.

Natali Sarot na sličan način pristupa opisu svog odnosa sa drugim suprugom svog oca, Verom. Prve susrete opisuje kao idilične, da bi sa početkom zajedničkog svakodnevnog života počeli da se pojavljuju problemi. Na početku ponovo stičemo utisak da je Natali Sarot podlegla klišeju i da pruža uobičajenu sliku zle maćehe. Taj utisak se pojačava nakon rođenja Verine kćerke, Natašine polusestre, Lili. Međutim, naročito nakon prvih nekoliko neprijatnih scena između Vere i Nataše, možemo primijetiti da se Natali Sarot trudi da iznijansira taj odnos i prikazuje nam i nekoliko njihovih zajedničkih idiličnih trenutaka. Ispostavlja se da je osjećaj ugroženosti koje su obje osjećale kada su zajedno činio njihov odnos neprijatnim. Čim bi nestao osjećaj ugroženosti, njihov odnos je ponovo postajao skladan. Istovremeno možemo pratiti kako je i u ovom slučaju, kao i u slučaju sa majkom, bilo neophodno da se u djevojčici Nataši probudi sopstvena svijest da bi mogla da ostvari dobar odnos sa ljudima iz svoje najbliže okoline.

Zanimljivo je pomenuti da je mala Nataša u jednom trenutku čak poželjela Veru da zove majkom. Relativizujući samu težinu riječi "majka", ona je uspjela da sruši kult te riječi i sve njene vrijednosti, koje su u slučaju Nataše i njene majke u mnogo slučajeva bile svodive na puke riječi. Budući da je s Verom provodila najviše vremena, da ju je Vera hranila i vodila u školu, Vera je radila ono što rade majke, i samim tim je i zasluživala da tako bude nazvana.

Što se tiče opisa odnosa sa ocem, slika koje nam ostaje na kraju je svakako manje iznijansirana. Djetinjstvo bi se čak moglo nazvati svojevrsnom apologijom oca. Otac je često odsutan i umoran, ali je u svim ključnim situacijama uz kćerku i njegovo ponašanje u potpunosti odgovara njenim očekivanjima i potrebama. Može se primijetiti da se otac u knjizi pominje mnogo manje od majke, pa čak i od Vere, ali to svakako ne znači da je manje važan za kćerku, nego da je odnos s njim najmanje problematičan. Može se reći da odnos Natali Sarot s majkom čini osnovnu dinamiku priče dok otac ima ulogu stabilnog uporišta [6]. Za razliku od majke koja pridaje veliki značaj riječima i koja prije svega na njima zasniva svoj kult majčinskog autoriteta, otac izbjegava riječi, a dijete jasno osjeća šta se nalazi iza njegove ćutnje:

...njegova ruka klizi po mojoj glavi, osjećam kako iz njega zrači nešto što drži zatvoreno, što zadržava, što ne voli da pokazuje, ali to postoji, osjećam, dogodilo se u njegovoj brzo smaknutoj ruci, u njegovim očima, u njegovom glasu... [7]

Sarot nam pri opisu odnosa sa ocem istovremeno prikazuje i njen put odvajanja od riječi, kao i prva svjesna prepoznavanje drugačijih vidova komunikacije, onih na koja su djeca osjetljivija od odraslih. Dok majka predstavlja obilje riječi, lijepih, ali bez težine, otac postaje simbol ćutnje ispunjene istinskim osjećanjima. Kćerka odlučuje da živi kod oca i stičemo utisak da sama Sarot tu odluku, sa vremenske udaljenosti, smatra ispravnom i da je prepoznaje kao prvi pravi znak svoje zrelosti.

Natali Sarot je dala značajno mjesto još jednoj osobi iz svog djetinjstva, a to je Verina majka koje je u životu male Nataše provela tek godinu dana, ali koja je ostavila na nju neizbrisiv trag. Ovaj lik kao da je uveden da bi ponudio odgovor na pitanje šta je mala Nataša očekivala od svoje majke. Iskrena posvećenost bila bi najprecizniji odgovor na to pitanje. Ono što je Nataša pronašla u „babuški“ jeste i prijatelj, i učitelj, i odrasla osoba koja je cijeni zbog njenih kvaliteta, neko s kim će najradije provoditi vrijeme, imati svoje rituale i dijeliti interesovanja za jezike i književnost. Veliko životno iskustvo, oslobođenost od svih frustracija i poštovanje koja ukazuje svima, jesu ono što je Verinu majku učinilo cijenjenom i voljenom od svih. Ona je u neku ruku prikazana kao ideal ljudskog ponašanja.

Nakon opisa odnosa sa najbližom sredinom, vraćamo se na opis ostalih autobiografskih toposa.

U autobiografske topose spada i opis mjesta stanovanja. Sarot u jednom kratkom poglavlju opisuje rodnu kuću u Ivanovu u Rusiji i poredi je sa kućom iz bajki. Ali odmah zatim, prisjeća se da kao mala nije mogla potpuno da uživa u idiličnosti kuće i da je uvijek osjećala kao da joj nešto nedostaje da bi u njoj mogla biti potpuno sretna – shvatila je da joj je nedostajalo prisustvo majke.

Kada opisuje mjesto stanovanja u Parizu, isprva prepušta da ga oboje njena osjećanja tuge i usamljenosti zbog rastanka s majkom i pominje sivilo i oskudnost samog stana, ali i čitavog naselja. Kasnije stičemo utisak da na to zaboravlja – kada se oslobodila sopstvene tuge, nestalo je i sivila okoline.

Slika koju nam pruža Natali Sarot o samoj sebi prikazuje djevojčicu pomalo preozbiljnu za svoje godine, uglavnom poslušnu i usamljenu. Relativno malo pominje druženja s vršnjacima, isprva najčešće sa djecom porodičnih prijatelja, tek kasnije i s drugarima iz škole, te ističe da joj je prijalo vrijeme provedeno s poslugom. Takođe pominje i omiljenu igračku – plišanog medu Miška. Iako je jednom tražila i dobila na poklon veliku porcelansku lutku, ističe da nije voljela da se igra s njom jer je pred njom osjećala strahopoštovanje i izgledala joj je beživotna u svom savršenstvu.

Sarot se u nekoliko navrata vraća opisima svojih prvih dječijih strahova navodeći konkretne okolnosti i povod koji ju je izazvao, a zatim i detaljno izlažući svoja osjećanja i razmišljanja u tim prilikama. Opisuje nam kako dječija mašta uspijeva da oživi slike i da se uživi u neku potpuno novu, apstraktnu, stvarnost. Sama činjenica da je tako vjerno uspjela ponovo da proživi te iste dječje strahove, ukazuje da njihov intenzitet u djetinjstvu nikako nije bio zanemariv. Kao svojevrsni zaključak svakog opisa pominje kako su se odrasli postavljali u tim situacijama. Iako su, u njenom slučaju, otac i Vera donekle i pokazivali razumijevanje za Natašine pozive u pomoć, ostaje činjenica da ih nisu shvatali ozbiljno i da se dijete u njima

neizbježno osjećalo usamljeno. I sami strahovi i njihovo prevazilaženje prikazani su kao još jedna značajna etapa razvojnog puta djeteta i još jedna tačka preko koje dijete pronalazi svoje mjesto u svijetu odraslih.

Kada je riječ o prvoj dječijoj tugi, kod Sarot bi se tako mogao nazvati rastanak sa majkom i majčino nerazumijevanje kada ju je zamolila da se vrati po nju : zauvijek je ostao urezan u njeno sjećanje osjećaj napuštenosti koji je tada doživjela. Međutim, zanimljiv je detalj kada se čak i mala Nataša poigrala sa klišeom prve tuge. Za domaći zadatak dobila je da napiše sastav na tu temu i odlučila da izmisli svoju prvu tugu prema ustaljenom klišeu – opisala je smrt svog psa i svoju bol izazvanu time. Svjesna da govori laž, napisala je zadatak koji je zatim zadobio sve pohvale. Ovim opisom Sarot je načela pitanje opšteg pogleda odraslih na djecu i pokazala kako je ona kao dijete nekad svjesno pristajala da se ponaša prema očekivanjima odraslih.

Kao njen prvi susret sa smrću navodi situaciju kada je od oca saznala za smrt voljenog strica. Iako pominje ovaj događaj, ne zadržava se mnogo na ovoj temi jer je svjesna da je na smrt kao dijete najvjerovatnije gledala kao na svaki rastanak.

Natali Sarot ispunjava očekivanja čitaoca i kada je riječ o pominjanju pomalo anegdotskih događaja kao što su navođenje sitnih nedjela, krađa i laži, koje je počinila kao dijete.

Kad je riječ o prisjećanju na svoje prvo « nedjelo », krađu, ono što je ostavilo najviše traga u njenom sjećanju jeste očeva ljutnja i osjećaj da ga je razočarala svojim postupkom. Pred prodavačicom i Verom lako je priznala nedjelo i bezmalo da nije bilo nikakvog osjećaja sramote, ali budući da je prema ocu gajila duboko poštovanje, njegova ljutnja bila je najveća kazna koju je mogla dobiti.

Natali Sarot nam ne navodi tačno laž koju je jednom nekome izrekla, ali ističe, kao i u pomenutom slučaju s pismenim zadatkom, da je, premda dijete, znala da pokatkad izmisli ili odglumi. Sjeća se namješteno maznog tona svog glasa dok je recitovala pjesmicu pred odraslima i na to gleda kao na svojevrsnu obmanu, ali obmanu nametnutu stavom i očekivanjima odraslih prema djeci.

Što se tiče prvih iskustava vezanih za ljubav i seksualnost, U Djetinjstvu Natali Sarot ova tema se ne pominje.

Sarot u drugom dijelu Djetinjstva veliko mjesto daje uspomenama iz škole, i to već ukazuje koliki je značaj škola imala u njenom odrastanju. U školu je krenula kasnije nego druga djeca, ali zajedno sa svojim vršnjacima jer je nadoknadila izgubljeno s privatnim učiteljima. Otac je bio taj koji je insistirao da ide u francusku državnu školu i kada je krenula u školu, škola je postala smisao njenog života. S jedne strane kao vrijedno i radoznalo dijete

zanimala se za ono što je učila u školi, a s druge strane, zbog ne naročito prijatne atmosfere u kući, škola joj je predstavljala neku vrstu utočišta. Ono što joj je naročito bilo važno u školi jeste njena pravičnost : već smo pomenuli da je kod kuće često osjećala nepravdu poredeći ponašanje Vere prema Lili i prema njoj samoj, dok je u školi dobijala samo ono što je zaslužila, što ju je podsticalo da se trudi da zasluži najbolje. S druge strane, škola ju je dodatno vezivala za oca, jer je on uvijek bio spreman da joj posveti vrijeme za školske obaveze. I treće, što sama Sarot napominje da i jeste smisao škole, a što je u njenom slučaju potpuno ispunjeno, jeste učenje kao stvaranje svijesti o količini znanja i velika želja da se lično znanje širi. U školi je prepoznala svoj talenat za jezike, ortografiju i gramatiku, za pisanje, recitovanje i glumu. Voljela je diktate i divila se lijepom izgovoru svoje učiteljice. I kod kuće je najviše voljela da se igra škole, na papiriće je pisala imena đaka kojima je ona, « učiteljica », predavala i koje je ispitivala. Treba dodati da je u školi upoznala i drugarice s kojima se voljela igrati. Često opisivana kao neka vrsta zatvora koja sputava slobodu ispoljavanja djeteta, škola, u autobiografiji Natali Sarot, predstavlja otvaranje ka svijetu, kako po pitanju spoznaje tako i širenja društvenih veza.

Dalje, Sarot nam iznosi i opise svojih prvih susreta s religijom. Njen otac, ruski Jevrejin, iako bi mogao da bude okarakterisan kao ateista, nije branio kćerki da posjećuje crkve. Tako je Nataša ponekad odlazila sa služavkama u katoličke crkve, stičući utisak da su njihove molitve isprazne, mehaničke. Susret s pravoslavnom crkvom, u koju je odlazila s Verinom majkom, doživljen je sasvim drugačije: činilo joj se da je tu atmosfera bila magičnija, sakralnija, s omamljujućim mirisom tamjana koji je voljela, voštanicama i pjevanjem crkvenog hora i sveštenika. I kao dijete mogla je osjeti poseban, svečani ton tih trenutaka u kojima je uživala. Pa ipak, Sarot ostaje nedorečena po pitanju svog kasnijeg stava prema religiji, premda možemo da pretpostavimo da se i kasnije kroz život rukovodila načelima vjernika, onim istim stečenim u djetinjstvu.

Što se tiče susreta s društvenom odrednicom pripadnosti naciji i odabiru domovine, Sarot je imala osnova za neodlučnost, ali se, čini nam se, veoma lako odlučila za Francusku. Ona je, odlukom da žvi kod oca na neki način preuzela njegov izbor – njen otac je izabrao Francusku kao svoju domovinu i veoma cijenio njeno uređenje. U početku podijeljena između Rusije i Francuske, kada je konačno prešla kod oca u Francusku, a naročito kada je krenula u francusku školu, odluka se sama nametnula. Ali naročito zbog svoje dvojezičnosti, ostala je svjesna i svoje druge domovine.

Kada je riječ o prepoznavanju životnog poziva i ličnih interesovanja, Natali Sarot je dosta opširna i možemo smatrati da ta tematika čini možda i najvrijedniji dio njene autobiografije, budući da su oba njena poziva i prvi, pravo, i drugi, književnost, direktno vezani za riječi. U redovima koji slijede pobliže ćemo se pozabaviti tom tematikom.

Natali Sarot je već od svog prvog objavljenog djela jasno dala do znanja šta će biti njeno polje interesovanja i istraživanja – tropizmi. Sam termin preuzima iz biologije, ali mu ona dodjeljuje novo značenje i sama, u predgovoru svog djela Doba sumnje, daje svoju definiciju tropizama.

To su neuhvatljivi pokreti koji veoma brzo klize na granicama naše svijeti; oni su u osnovi naših gestova, riječi, osjećanja koje pokazujemo i koje vjerujemo da osjećamo i koje je moguće definisati. Izgledalo mi je i još uvijek mi izgleda da oni čine skriveni izvor naše egzistencije [8].

Već prepoznavanje tropizama je samo za sebe dovoljan cilj, ali Sarot želi što vjernije da ih prenese riječima. Ta činjenica ukazuje koliki značaj je ona pridavala riječima i s koliko pažnje je pristupala njihovom odabiru i slaganju. Pišući svoju autobiografiju vraća se u doba svog života kada su tropizmi možda i najprisutniji jer dijete veoma često prepoznaje različite uticaje instinktivno, bez učešća svijesti – i veoma često je zbog toga i osjetljivije na njih. Njena autobiografija nam pokazuje da je već kao dijete bila izuzetno osjetljiva na nijanse i težinu riječi.

Nekoliko veoma značajnih doživljaja koje opisuje u Djetinjstvu bave se upravo vezivanjem stanja ili osjećanja za riječi. Na primjer, riječi ljepota i lijepo shvatila je vezujući ih za izgled svoje ujne Anjute. Fenomen imenovanja apstraktnih pojmova rijetka je tema u književnosti jer je najčešće taj period djetinjstva potisnut i nedovoljno intenzivan da bi se smatrao dovoljno zanimljivom temom sam po sebi. Takođe, tu je i njena potreba da joj se i riječima iskaže ljubav; nije pristajala ni na šta manje od jasnog „volim te“, kada je oca pitala da li je voli; pomenute su i njene „ideje“ koje su otjelotvorene misli i koje kao takve djeluju opsesivno, kao i Verine kratke i teške rečenice koje su je, više tonom kojim si izgovorene, nego samim značenjem, duboko vrjeđale. Budući da je jednako dobro vladala i ruskim i francuskim jezikom, već kao mala poredila je zvuk nekih riječi na ova dva jezika, mjerila težinu glasova i pitala se koja riječ je vjernija po zvuku onome što znači.

Od malena uvedena u književnost, uz to kćerka majke književnice, djevojčica Nataša je pokušala da smišlja i piše sopstvena književna djela. Prijatelj njene majke pročitao je jedno takvo djelo i kao jedinu napomenu iznio:

Prije nego što se počne pisati roman, treba se naučiti ortografija [9].

Ove riječi naučile su malu Natašu da je jezik oruđe kojim se ne smije olako baratati. Sarot ovu opasku navodi i kao razlog zbog kojeg je tako kasno počela da piše.

Značajan je opis kada joj služavka, prenoseći njene stvari u manju sobu da bi veća ostala za Lili, govori :

Ipak, kakva je nesreća ne imati majku [10].

Mala Nataša koja sebi nikada nije tako predstavila stvari, iznenađuje se i zbog riječi nesreća i ne imati majku i u trenutku kada je začula te riječi izgovorene, odjednom počinje da osjeća svu težinu stanja nesreće:

- To je bio prvi put da si bila tako uhvaćena, u jednoj riječi?

- Ne sjećam se da mi se to ikad ranije dogodilo. Ali koliko sam puta kasnije prestravljena bježala van riječi koje se obruše na vas i zatvore vas [11].

Ovo je veoma ilustrativan primjer rađanja svijesti kod djeteta o sugestivnoj moći riječi. Istovremeno, Sarot nam saopštava da joj se i kad je odrasla dešavalo da je riječi iznenade svojom moći jer nekad djeluju kao magija koja čini da stvari postanu.

Sarot navodi kako je kao mala izuzetno voljela da piše diktate u školi i kako se divila ljepoti svake riječi koju bi učiteljica izgovorila. Za razliku od prethodne situacije, u kojoj je riječ prepoznata kao stanje, u diktatu su riječi bile samo riječi, zvukovi oslobođeni težine i namijenjeni svojevrsnoj igri.

Govoreći o svom odnosu prema riječima, Sarot ponovo uspijeva da nam prikaže odnos u razvoju; od zbunjene djevojčice koja je svaku riječ shvatala preozbiljno i time dopuštala da je povrijedi, dolazimo do osobe koja uglavnom dobro uspijeva da procijeni težinu riječi, i onih koje sluša i onih koje izgovara, i koja uspijeva da prepozna skrivene poruke koje se prenose različitim subkonverzacijskim elementima koji prate izgovoreno.

Već smo pomenuli da se njen odnos sa majkom najviše oslanjao na riječi. Majčine riječi nisu imale težinu, ali mala Nataša to u početku nije mogla da spozna. Suprotno tome, njen odnos sa ocem zasniva se na neizrečenom, ali osjećaji koji su vladali između njih nisu ni morali da se pretoče u riječi da bi dobili svoj značaj. Izlažući ova dva različita odnosa, Sarot nam istovremeno prikazuje i snagu i suvišnost riječi, i kao poruku šalje da i riječi, kao i sve ostalo u životu, treba znati postaviti na pravo mjesto.

2. Zaključak

Na prethodnim stranama naveli smo neke od najčešćih autobiografskih toposa koji su prisutni i u autobiografiji Natali Sarot. Međutim možemo zaključiti da Djetinjstvo uveliko prevazilazi puko prepričavanje doživljaja iz djetinjstva jer je u svaki opisan događaj zasigurno uloženo mnogo napora da bi se uspio sagledati očima djeteta. Sama djeca ne

osjećaju potrebu, a nemaju ni riječi da iskažu svoja osjećanja u trenutku kada ih proživljavaju; Sarot traži u sebi sve te nikad iskazane osjećaje iz djetinjstva i veoma nam uvjerljivo ih prenosi. Zadivljuje nas njena moć introspekcije, a zatim i njena vještina da vijerno prenese sve podražaje kojih se sjeća da je primila kao dijete, a zatim i svoje reakcije na te podražaje. Kod nje se može prepoznati težnja da pri istraživanju ljudske psihe ide u dubinu, ali i svijest da, kad se radi o ljudskoj psihi, ne postoji krajnji rezultat. Stiče se utisak da nam ona ne prenosi ta sjećanja sa željom da nam objasni sebe, da se opravda, da uvijekveći svoje jedinstveno djetinjstvo, ili da nas njime zadivi, nego nam ih predstavlja kao poziv da obratimo više pažnje na unutrašnji život djeteta, da prestanemo da ga posmatramo kroz unaprijed utvrđene kalupe, i konačno, da se i sami prisjetimo da smo nekad bili djeca. Vidjeli smo da ona pominje većinu autobiografskih toposa, ali s obzirom da je u većini slučajeva uspjela da prevaziđe vremensku distancu između preživljenog i ispričanog i na taj način postigla drugačiji ugao gledanja na opisane događaje, oni, iako to formalno jesu, uveliko prevazilaze stereotipne opise koje nalazimo u većini autobiografija.

Već smo pominjali odbojnost Natali Sarot prema, u njeno vrijeme čestom, ogoljavanju autora u autobiografijama. *Djetinjstvo* se piše kroz svojevrsnu igru nadmudrivanja čitaoca koja se ogleda u veoma pažljivom doziranju iznesenih intimnih pojedinosti. Sarot je i samim naslovom svoje autobiografije jasno dala do znanja da svoj kasniji privatni život želi da sačuva za sebe – opisujući događaje zaustavlja se na svojoj dvanaestoj godini i strogo vodi računa da uopšte ne pominje pojedinosti iz kasnijeg života. Govoreći o svojim ranim godinama, vodi se isključivo ličnim sjećanjima, i ne trudi se da ih poveže hronološki. Međutim vjerujemo da se pri odabiru iznesenih događaja – pretpostavljamo da ga je ipak bilo – vodila idejom mogućeg uopštavanja iskustva. To nam ukazuje i sam naslov djela koji je u jednoj riječi, bez prisvojnog pridjeva – *Djetinjstvo* (na francuskom *Enfance*, čak i bez člana). Ona i u ovom, kao i u većini svojih neautobiografskih djela, opisuje pojedinačna, naizgled ne naročito značajna iskustva koja ona sama kao autor ne pokušava da uopšti. Iako Sarot naizgled govori dosta direktno i detaljno o sebi, konačan utisak je da je nismo zaista i upoznali. Sve sagledavši, kada ne bismo znali ime autora na koricama knjige i osnovne biografske pojedinosti o književnici, jedva bismo mogli da povežemo malu Natašu Černiak sa književnicom Natali Sarot. Sama činjenica da ne ističe svoj identitet takođe se ne uklapa u očekivan ton autobiografije. I sama je željela da njena knjiga bude shvaćena kao ispovijest jednog djeteta, ističući pri tom da ni pol djeteta nije sam po sebi važan. Rijetko gdje možemo da nađemo tako vjerne opise često veoma apstraktnih i neosnovanih dječijih strahova, zatim povreda koje dijete zadobija u sudaru sa nerijetko olako izrečenim, a teškim riječima odraslih, do nametnutih uloga na koje djeca pristaju da bi zadovoljila odrasle. Većina odraslih potisne i nikad ni ne pomisli ponovo da oživi takve događaje, a oni u djetinjstvu često predstavljaju traumatična iskustva. Sarot na nekoliko mjesta u svojoj

knjizi pominje makaze kao simboličan predmet kojim se para zaštitni sloj kojim je odrastanje prekrilo traumatične događaje djetinjstva. Oslobođanjem i ponovnim preživljavanjem tih događaja, trauma uspijeva da se prevaziđe. Ovakvim zaključkom otkriva se dvostruki – za samog pisca, ali svakako i za čitaoce – poučni, moglo bi se čak reći i terapijski, značaj *Djetinjstva*.

Bibliographie

Brajić, Jelena. Autobiografska fikcija i detinjstvo: Margerit Jursenar, Natali Sarot i Margerit Diras, Beograd, éd. Zadužbina Andrejević, 2006, 88 p.

Dimić, Ivan. Od Stendala do Beketa: Ogledi o francuskom romanu, Sremski Karlovci, Novi Sad, éd. Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 1991, 303 p.

Đerić, Zoran. « Za pisanje je potrebno dvoje: Natali Sarot: Detinjstvo », Letopis Matice srpske n°115, oktobar 1991, 562-565 p.

Monique Gosselin commente Enfance de Nathalie Sarraute, Paris, éd. Gallimard (Folio), 1996, 258 p.

Lassalle, Jacques. « Nathalie Sarraute ou l'obscur commencement », Bibliothèque Nationale de France ; conférences ; 2002

Lecarme, Jacques et Lecarme-Tabone, Eliane. L'autobiographie, Paris, éd. Armand Colin, 1997 (deuxième édition), 318 p.

Lejeune, Philippe. Le pacte autobiographique, Paris, Seuil, 2001 (nouvelle édition augmentée), 357 p.

Miroux, Jean-Philippe. L'autobiographie ; Ecriture de soi et sincérité, Paris ; Editions Nathan ; 1996, 128 p.

Novaković, Jelena « Natali Sarot u svom i našem vremenu », Letopis Matice srpske novembar 2009, 762-770 p.

Sarraute, Nathalie. Enfance, Paris, Gallimard, 1983, 277 p.

Sarraute, Nathalie. Ère du soupçon, Paris, Gallimard, 1956, 192 p.

Notes

- [1] Monique Gosselin commente *Enfance* de Nathalie Sarraute, Gallimard, Paris, 1996, pp. 27-28.
- [2] « J'ai voulu décrire un enfant plutôt qu'une petite fille », Monique Gosselin commente *Enfance* de Nathalie Sarraute, Gallimard, Paris, 1996, p.21 ; op.cit. *Portrait de Nathalie* par Viviane Forrester, *Le magazine littéraire* n°196, juin 1983, p.20.
- [3] « Tu vas vraiment faire ça? Évoquer tes souvenirs d'enfance », Nathalie Sarraute, *Enfance*, Gallimard, Paris, 1983, p.7.
- [4] « Quand on veut parler de soi-même, de ses sentiments, de sa vie, c'est tellement simplifié qu'à peine cela dit, cela paraît faux [...] On finit donc par construire quelque chose qui est faux pour donner une image de soi. J'ai essayé de l'éviter. Avec *Enfance* j'ai voulu tirer les images d'une sorte de ouate où elles étaient enfouies » ; Monique Gosselin commente *Enfance* de Nathalie Sarraute, op. cit. p.195 ; l'interview par P. Boncenne, *Lire* n°94, juin 1983, p.91.
- [5] Roditelj Natali Sarot su se razveli kada je ona imala dvije godine i oboje su zasnovali nove porodice.
- [6] « Mon père seul reste présent partout », *ibid*, p. 45.
- [7] « ... sa main glisse sur ma tête, je sens irradiant de lui quelque chose en lui qu'il tient enfermé, qu'il retient, il n'aime pas le montrer, mais c'est là, je le sens, c'est passé dans sa main vite retirée, dans ses yeux, dans sa voix... », *Ibid.*, p. 44.
- [8] « Ce sont des mouvements indéfinissables, qui glissent très rapidement aux limites de notre conscience ; ils sont à l'origine de nos gestes, de nos paroles, des sentiments que nous manifestons, que nous croyons éprouver et qu'il est possible de définir. Ils me paraissaient et me paraissent encore constituer la source secrète de notre existence. » Nathalie Sarraute, *Ère du soupçon*, Gallimard, Paris, 1956, p.8.
- [9] « Avant de se mettre à écrire un roman, il faut apprendre l'orthographe... », Nathalie Sarraute, op. cit., p. 85.
- [10] « Quel malheur quand même de ne pas avoir de mère », *ibid.*, p. 121.
- [11] « - C'était la première fois que tu avais été prise ainsi, dans un mot ? » *ibid.*, p. 122.

Pour citer ce document

Par Milica Mijatovic, «Značaj autobiografskih toposa u « Djetinjstvu » Natali Sarot», *Revue du Centre Européen d'Etudes Slaves* [En ligne], Numéro 5, La revue, Littérature et mémoire, mis à jour le : 14/09/2015, URL : <https://etudesslaves.edel.univ-poitiers.fr/index.php?id=1067>.

Quelques mots à propos de : [Milica Mijatovic](#)

Milica Mijatović a terminé les études du premier (2008) et du deuxième (2014) cycles au Département de langues romanes à la Faculté de philosophie de l'Université de Novi Sad. Depuis 2008 elle est engagée en tant que coordinatrice-assistante à l'antenne de l'Institut français en Bosnie-Herzégovine à Banja Luka et depuis 2010 comme maître-assistante de littérature française à la Chaire de langue et littérature françaises à Faculté de philologie de l'Université de Banja Luka.

Propriété intellectuelle

La reproduction et la représentation sont formellement interdites sauf autorisation expresse du titulaire des droits.